

Виши асистент Милица Панић, мр

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЗАШТИТА ОД КЛЕВЕТЕ

У овом раду говорићемо о неким општим питањима која се односе на Закон о заштити од клевете, који се примјењује на све тужбе за накнаду штете уколико су поднесене поводом незаконите повреде угледа изазване изношењем или доношењем нечег неистинитог, без обзира на врсту тужбе. Предмет разматрања биће одредбе овог закона које се односе на ограничавање слободe изражавања, одговорност за клевету, изузетке од одговорности, заштиту повјерљивих извора, накнаду штете, рокове застарјелости и однос овог закона према другим законима.

У анализи ћемо користити позитивноправни, историјски и упоредни метод. Посебна пажња биће посвећена рјешењима која су прихваћена у упоредном праву. Циљ нашег рада је да извршимо поређење рјешења појединих држава у погледу заштите од клевете. Приликом израде рада водило се рачуна не само о прихваћеним рјешењима у законодавству и доктрини већ и о судској пракси.

Кључне ријечи: Закон о заштити од клевете; Слобода изражавања; Штета.

1. УВОД

У Републици Српској Закон о заштити од клевете¹ (у даљем тексту: ЗЗКРС) донесен је 2001. године, а истоимени закони су донесени и у Федерацији БиХ² и Брчко Дистрикту.³ Босна и Херцеговина, Украјина, Молдавија, Грузија, Црна Гора,⁴ и Србија⁵ спадају у ријетке

Милица Панић, *milicarpanic788@yahoo.com*.

¹ Закон о заштити од клевете, *Службени гласник РС*, бр. 37/01.

² Закон о заштити од клевете у Федерацији БиХ наметнуо је високи представник Педи Ешдаун (*Paddy Ashdown*), 2002. године. Овај закон важио је све до 2003. године, када је у истом тексту усвојен и објављен у *Службеном листу ФБиХ*, бр. 19/03 и 73/05.

³ Закон о заштити од клевете, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 14/03.

⁴ Закон о измјенама и допунама Кривичног законика Црне Горе, *Службени лист Црне Горе*, бр. 32/11.

земље које су извршиле потпуну декриминализацију клевете. У Естонији, Кипру, Хрватској и Македонији укинута су затворске казне за ово кривично дјело. Сама декриминализација клевете у Босни и Херцеговини извршена је 1999. године брисањем кривичних дјела против части и угледа из ентитетских закона.⁶ У Републици Србији, правна заштита угледа и других личних права предвиђена је Законом о облигационим односима⁷ и Законом о јавном информисању Републике Србије.⁸ У Републици Македонији, оштећени може да оствари правну заштиту путем накнаде материјалне и нематеријалне штете на основу Закона о облигационим односима.⁹ У Републици Хрватској, грађанскоправна заштита од клевете може се остварити по одредбама Закона о обвезним односима¹⁰ и Закона о медијима.¹¹ У Републици Словенији, оштећени може да оствари грађанскоправну заштиту повријеђених личних права на основу Облигацијског законика¹² и Закона о медијима.¹³ У Црној Гори, грађанскоправна заштита за клевету регулисана је Законом о облигационим односима¹⁴ и Законом о медијима.¹⁵

Према чл. 1 ЗЗКРС, уређују се прихватљива ограничења слободe изражавања у погледу грађанске одговорности за штету нанесену угледу физичког или правног лица изношењем или проношењем нечег неистинитог и потврђује да: а) право на слободу изражавања, које је гарантовано Уставом Републике Српске и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, представља један од основа демократског друштва, посебно када се ради о питањима од политичког и јавног интереса; б) право на слободу изражавања штити

⁵ Измјенама Кривичног законика Републике Србије из 2012. године, чланом 14 брисан је члан 171 који се односио на клевету. – *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09, 111/09 и 121/12.

⁶ С. Милић, *Поступак заштите од клевете у Босни и Херцеговини*, магистарски рад одбрањен на Правном факултету у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2012, 6.

⁷ Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03.

⁸ Закон о јавном информисању Републике Србије – ЗЛИС, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 43/03, 61/05, 71/09, 89/10 – одлука Уставног суда и 41/11 – одлука Уставног суда.

⁹ Закон за облигационите односе – ЗООМ, *Службен весник на Р. Македонија*, бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09 и 161/09.

¹⁰ Закон о обвезним односима Хрватске – ЗООХ, *Narodne novine R. Hrvatske*, бр. 35/05 и 41/08.

¹¹ Закона о медијима, *Narodne novine R. Hrvatske*, бр. 59/04, 84/11 и 81/13.

¹² Облигацијски законик Републике Словеније – ОЗС, *Uradni list R. Slovenije*, бр. 83/01, 32/04, 28/06, 40/07 и 97/07.

¹³ Закон о медијих, *Uradni list R. Slovenije*, бр. 35/01, 60/06, 110/06 и 47/12.

¹⁴ Закон о облигационим односима, *Службени лист Црне Горе*, бр. 47/08.

¹⁵ Закон о медијима, *Службени лист Црне Горе*, бр. 51/02.

садржај изражавања, као и начин на који је изнесен и не примјењује се само за изражавања која се сматрају корисним или неувредљивим, него такође и за она која могу да увриједе, шокирају или узнемире; в) средства информисања имају врло значајну улогу у демократском процесу као јавни посматрачи и снабдјевачи јавности информацијама.

За све што није регулисано ЗЗКРС-ом, примјењиваће се одредбе Закона о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО),¹⁶ Закона о извршном поступку¹⁷ и Закона о парничном поступку¹⁸ који су на снази у Републици Српској.¹⁹

2. ПРАВО НА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА

Право на слободу изражавања признато је чл. 19 Опште декларације о људским правима²⁰ из 1948. године, чл. 19 Међународне повеље о грађанским и политичким правима из 1966. године,²¹ чл. 10 Европске конвенције о заштити људских права из 1950. године, чл. II/3 х Устава Босне и Херцеговине, чл. 25, 26 и 27 Устава Републике Српске, чл. 2 (1) Устава Федерације БиХ и поменути законима о заштити од клевете ентитета и Брчко Дистрикта.

У Европској конвенцији о заштити људских права у чл. 10, ст. 1 предвиђа се да свако има слободу изражавања и да ово право укључује слободу посједовања сопственог мишљења, примања и саопштава-

¹⁶ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени гласник РС*, бр. 21/92, 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04. У Републици Српској примјењује се југословенски Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 на основу чл. 12 Уставног закона за спровођење Устава Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 21/92.

¹⁷ Закон о извршном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12 и 67/13.

¹⁸ Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 и 61/13.

¹⁹ ЗЗКРС, чл. 13.

²⁰ Свако има право на слободу мишљења и изражавања, што обухвата и право да не буде узнемиран због свог мишљења, као и право да тражи, прима и шири обавјештења и идеје било којим средствима и без обзира на границе.

²¹ Члан 19 Међународног пакта о грађанским и политичким правима из 1966. године предвиђа да: „1. Нико не може бити узнемиран због свога мишљења. Свако има право на слободу изражавања; то право подразумијева слободу тражења, примања и ширења обавјештења и идеја сваке врсте, без обзира на границе, било усмено, писмено, путем штампе или у умјетничком облику, или ма којим другим средством по свом избору. Коришћење слобода предвиђених у ставу 2 овог члана повлачи посебне дужности и одговорности. Оно се, према томе, може подвргнути извијесним ограничењима која ипак морају бити изричито утврђена законом и која су неопходна: а) за поштовање права или угледа других лица; б) за заштиту националне безбједности или јавног поретка, или јавног здравља или морала.“

ња информација и идеја без мијешања јавне власти и без обзира на границе. Овај члан не спречава државе да захтијевају дозволе за рад телевизијских, радио и биоскопских предузећа. Међутим, у истом члану, у ст. 2 предвиђају се ограничења овог правила. Тако, пошто коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбједности, територијалног интегритета или јавне безбједности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавјештења добијених у повјерењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства.²²

Тако је у Уставу БиХ, у чл. II/2 прописано да се права и слободе предвиђена у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода и у њеним протоколима директно примјењују у Босни и Херцеговини. Ови акти имају приоритет над свим осталим законима. Чланом 25 Устава Републике Српске зајемчена је слобода мисли и одређења, савјести и увјерења, као и јавног изражавања мишљења. Даље, у чл. 26 предвиђа се да је зајемчена слобода штампе и других средстава јавног обавјештавања. Слободно је оснивање новинских и издавачких предузећа, а издавање новина и јавно обавјештавање другим средствима у складу са законом. Цензура штампе и других видова јавног обавјештавања је забрањена. Средства јавног обавјештавања дужна су да благовремено, истинито и објективно обавјештавају јавност. Такође, јамчи се право на исправак неистинитог објављивања којим се повређује нечије право или на закону заснован интерес, као и право на накнаду штете настале по тој основи. На крају, у чл. 27 Устава Републике Српске научно, културно и умјетничко стварање је слободно. Зајемчена је заштита моралних и имовинских права по основу научног, културног, умјетничког и другог интелектуалног стваралаштва.

У смислу чл. 3 ЗЗКРС-а, изражавање значи било какву изјаву, нарочито укључујући: сваки усмени, писани, аудио, визуелни или елек-

²² Управо из тог разлога, Суд је у предмету *Autronic AG* против Швицарске (22. мај 1990, Серија А бр. 178, стр. 23, ст. 47) нагласио да: „Члан 10 [...] примјењује се на 'све', било да се ради о физичким или правним лицима. Уз то, Суд је већ у три наврата сматрао да се примјењује и на комерцијална предузећа (види пресуду *Sunday Times* од 26. априла 1979, Серија А бр. 30, пресуду *Markt Intern Verlag GmbH i Klaus Beermann* од 20. новембра 1989, Серија А бр. 165, и пресуду *Groppera Radio AG* и остали од 28. марта 1990, Серија А бр. 173). [...] У ствари, тај члан у посљедњој реченици првог става јасно помиње да се [члан 10] односи на одређена предузећа.“ – G. Dutertre, *Изводи из судске праксе, Европски суд за људска права 2002*, 273, http://www.coe.ba/pdf/Kljucni_izvodi_Gilles_Dutertre.pdf, 29. децембар 2013.

тронски материјал, без обзира на садржај, форму или начин изношења или преношења. Јавни орган значи сваки законодавни, судски, извршни или други управни орган, сваки орган који је именован или установљен у складу са законом, а обавља јавну функцију и правно лице које је у власништву или је контролисано од стране једног од горе наведених јавних органа. Јавни службеник представља свако лице које је запослено у јавном органу. И, на крају, аутор је свако лице које износи или проноси информације.

Право на слободу изражавања изузетно је важно пошто је основни предуслов демократског друштва. Међутим, ово право подразумијева и одговорности, пошто може бити у сукобу са другим правима појединаца или повређивати та права, нпр. право на приватност.²³ У предмету *Handyside* против *Уједињеног Краљевства*, Суд је нагласио темељну природу слободе отјелотворене у чл. 10.²⁴ Суд је казао: „Слобода изражавања представља један од основних темеља (демократског друштва), један од основних услова његовог напретка и развоја сваког човјека. Уз услове из става 2 члана 10, примјенив је не само на 'информације' или 'идеје' које су примљене позитивно или се сматрају неувређљивим или изазваним незнањем, већ и на оне које вријеђају, шокирају или узнемиравају државу или неки сегмент становништва. То су захтјеви плурализма, толерантности и широкоумља, без којих нема ни демократског друштва.“²⁵

Многи предмети које је разматрао Европски суд у складу са чл. 10 тичу се слободе штампе. Један од водећих предмета у овој области је *Sunday Times* против *Уједињеног Краљевства*.²⁶ У овом предмету ради се о објављивању детаља научног истраживања о једном фармацевтском производу за који су постојале индиције да проузрокује озбиљне поремећаје код дјете која су га користила. Покренути су разни судски поступци пред судовима у Уједињеном Краљевству од стране особа које су тврдиле да им је употреба тог фармацевтског производа нанијела штету. Тужена страна, предузеће за производњу фармацевтских производа, захтијевало је од домаћег суда, што је и суд урадио, да изда судску забрану подносиоцу представке, новинској кући, којом се забрањује објављивање резултата медицинског истраживања о ефектима употребе тог фармацевтског производа. У овом случају, Европски суд је утврдио да судска забрана представља упли-

²³ С. Harland, R. Roche, E. Strauss, *Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu*, Сарајево 2003, 243.

²⁴ 7. децембар 1976, Серија А бр. 24, стр. 23, ст. 49.

²⁵ С. Harland, R. Roche, E. Strauss, 243–244; G. Dutertre, 273.

²⁶ Пресуда Европског суда од 7. јула 1989. године, Серија А, бр. 30.

тање у право на слободу изражавања новинске куће пошто је јасно да је она спријечена да објави наведени чланак.²⁷

Суд је генерално врло ревносан у свом надзору у смислу чл. 10 у вези са штампом и поступцима против новинара. Врло често се, мада не увијек, такви поступци покрећу за клевету. Суд је имао прилику да изјави (пресуда *Bergens Tidende и остали против Норвешке* од 2. маја 2000, ст. 49–50): „Суд надаље подсјећа на суштинску функцију коју штампа врши у демократском друштву. Мада штампа не смије прекорачивати одређене границе, посебно у вези са угледом и правима других и потребом да се не објављују повјерљиве информације, њена је дужност, ипак, да пружа – на начин који је у складу са њеним обавезама и одговорности – информације и идеје и питањима од јавног интереса. Уз то, Суд води рачуна о чињеници да новинарска слобода обухвата и могуће прибјегавање одређеном степену претјеривања, чак и провокације. У случајевима као што је овај, степен слободне процјене који држава ужива уоквирен је интересом демократског друштва да штампи омогући да игра своју виталну улогу 'стражара јавности' тиме што пружа информације од највећег значаја за јавност (став 59).“

Према чл. 7 ЗЗКРС-а, при утврђивању одговорности и додјеливању накнаде у смислу овог закона, потреба за ограничавањем права на слободу изражавања мора бити јасно утврђена у складу са чл. 10, ст. 2 Европске конвенције о људским правима и судском праксом Европског суда за људска права.

3. ОДГОВОРНОСТ ЗА КЛЕВЕТУ

Према чл. 5 ЗЗКРС-а, свако послобно способно лице²⁸ које проузрокује штету угледу физичког или правног лица изношењем или проношењем изражавања нечег неистинитог, идентификујући то лице трећем лицу, одговорно је за клевету, ако је то лице проузроковало штету у својству аутора, уредника или издавача изражавања, или у својству лица које је на неки други начин ефикасно контролисало садржај тог изражавања, као и правно лице које је објавило изражавање.²⁹ Према ст. 2, чл. 5, лице из ст. 1 овог члана одговорно је за изазвану штету ако је намјерно или усљед непажње изнијело или пронијело изражавање. Према ст. 3, чл. 5 ЗЗКРС-а, када се изражавање односи на питања од политичког или јавног интереса, лице из ст. 1 овог

²⁷ Пресуда Европског суда од 7. јула 1989. године, Серија А, бр. 30, ст. 45; С. Harland, R. Roche, E. Strauss, 245.

²⁸ Упор. ЗОО, чл. 160.

²⁹ Према чл. 20, ст. 2 Закона о медијима Црне Горе, тужба за накнаду штете може се поднијети против оснивача медија и аутора, под условима предвиђеним овим законом.

члана одговорно је за изазвану штету изношењем или проношењем изражавања ако је то лице знало да је изражавање неистинито или је непажњом занемарило неистинитост изражавања. Исти стандард одговорности примјењује се ако је оштећени био или је јавни службеник или је кандидат за функцију у јавном органу и ако врши, према општем схватању јавности, значајан утицај на питања од политичког или јавног интереса.³⁰

Из наведених одредаба слиједи да је веома битна идентификација одређене особе трећима. У вези са овим наводима, у судској пракси често су се појављивала два проблема. Први се односи на идентификацију оштећене особе. Други је проблем да ли одговорна може бити и особа која је дала изјаву новинару.³¹ С друге стране, постоји проблем давања изјава у електронским медијима у емисијама које иду у програм уживо, или у интервјуима, у којима не постоји могућност да уредник или новинар едитују изјаву саговорника. Судови немају уједначен став у вези с тим да ли су и ове особе на одређени начин аутори чланака и емисија и да ли могу одговарати за клевету. Постоје различите пресуде у којима су судови и одбијали и усвајали тужбене захтјеве против саговорника новинара. Проблем би се лако могао превазићи јасним дефинисањем одговорности саговорника.³² У хрватском Закону о медијима, у чл. 21, ст. 1 предвиђена је одговорност издавача, док је ст. 7 истог члана регулисано да ако је информација ауторизована, а поједини дијелови садрже очигледне увреде или клевете, ауторизација не искључује и солидарну одговорност издавача и главног уредника, уколико нису поступали у доброј вјери.

Међутим, постоје изузеци од одговорности,³³ када се у одређеним случајевима ипак неће одговарати за клевету: а) ако се ради о изражавању мишљења или када је изражавање у суштини истинито; б) ако је лице које је наводно проузроковало штету било по закону обавезно износити или проносити изражавање, или износити или проносити изражавање у току законодавног, судског или управног поступка; ц) ако је изношење или проношење изражавања било разумно.

Судије не треба да мијешају изјаве мишљења (вриједносне судове) са изјавама о чињеницама. Једно од питања које се најчешће понавља у Стразбуру приликом примјене стандарда о клевети је разликовање између навода чињеница и навода мишљења. Разлика је веома

³⁰ ЗЗКРС, чл. 5, ст. 4.

³¹ А. Кадрић, *Медијски спорови у БиХ: Десет година судске праксе у споровима за заштиту од клевете*, Фондација Центар за јавно право, 10, http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Amela_Kadric4.pdf, 2. јануар 2014.

³² А. Кадрић, 8.

³³ ЗЗКРС, чл. 6, ст. 1.

важна: чињеница се може доказати, мишљење не може. Европски суд пружа висок степен заштите наводима мишљења, нарочито о питањима која су од јавног интереса, али разликовање између изјава о чињеницама и мишљења већ дуго збуњује домаће судове широм Европе. Постоји дугачак списак случајева Европског суда у којима су домаћи судови погрешно третирали наводно клеветничке публикације као изјаве о чињеницама.³⁴

Према чл. 6, ст. 2 ЗЗКРС-а, када суд доноси овакву одлуку, узима у обзир све околности случаја, нарочито укључујући: начин, облик и вријеме изношења или проношења изражавања, природу и степен проузроковане штете, добронамјерности и придржавање опште прихваћених професионалних стандарда од стране штетника, вјероватност да би штета настала и да изражавање није изнесено или пронесено, податак да ли изражавање садржи објективну и тачну информацију о изражавању других лица и да ли се односи на питања из приватног живота оштећеног или питања од политичког или јавног значаја.

Према чл. 8 ЗЗКРС-а, у смислу овог закона, тужилац предузима све потребне мјере да ублажи сву штету узроковану наводним клеветничким изражавањем, а нарочито укучујући захтјев за исправку коју упућује туженом. Према схватању појединих аутора,³⁵ овдје не може бити ријечи о томе да је обавеза ублажавања из чл. 8 ЗЗКРС-а процесноправна претпоставка за подизање тужбе, али је суд зато дужан да, приликом одмјеравања новчане накнаде, узме у обзир и ту чињеницу и досуди тужиоцу мању накнаду штете, уколико није затражио исправку. Супротно, у Одлуци Уставног суда БиХ, бр. АР 787/04 ст. 39, с тим у вези наглашава се да чл. 8 Закона о заштити од клевете као обавезан услов прописује да је оштећени дужан да предузме све потребне мјере да ублажи штету узроковану изражавањем неистините чињенице, а нарочито да штетнику поднесе захтјев за исправку тог изражавања. Према мишљењу Уставног суда, према цитираном члану

³⁴ Један од најпознатијих таквих случајева је *Feldek против Словачке*, у којем се Европски суд није сложио да се употреба израза „фашистичка прошлост“ од стране подносиоца представке схвата искључиво као навођење чињенице да је особа била члан фашистичке организације. Суд је објаснио да је то широк појам који може да обухвати различите појмове у својству његовог садржаја и значења, те да је чланство у фашистичкој организацији само један од њих; по разним другим основима може се с правом донијети вриједносни суд да та особа јесте имала „фашистичку прошлост“. – Р. Noorlander, „Најбоља пракса обезбјеђења примјене стандарда из праксе Европског суда за људска права у домаћем правном поретку“, *Реформа одговорности за клевету и увреду, Како обезбиједити примјену стандарда из праксе Европског суда за људска права у домаћем правном поретком*, Подгорица 2010, 29–30; http://89.18-8.32.41/download/east_ref_odgov_za_klevetu_i_uvredu.pdf, 2. јануар 2014.

³⁵ С. Милић, 166.

Закона о заштити од клевете, наведене радње треба предузети прије подношења тужбе. Према чл. 22, ст. 2 Закона о медијима Хрватске, право на тужбу за накнаду нематеријалне штете у складу са општим прописима облигационог права има особа која је претходно затражила од издавача објављивање исправке спорне информације односно извињење издавача када исправка није могућ.

Према чл. 10, ст. 1 ЗЗКРС-а, новинар, као и свако друго физичко лице које је редовно или професионално укључено у новинарски посао тражења, примања или саопштавања информација јавности, који је добио информацију од повјерљивог извора није дужан саопштити извор информације. Ово право укључује право да не открије било који документ који би могао да разоткрије идентитет извора, нарочито укључујући: усмене, писане, аудио, визуелне или електронске материјале. Ни под каквим околностима право на откривање идентитета повјерљивог извора није ограничено контекстом поступка у смислу овог закона. У чл. 30 Закона о медијима Хрватске предвиђају се изузеци када се може од суда тражити да наложи новинару да изнесе податке о извору објављене информације или информације коју намјерава објавити. Према чл. 32 Закона о јавном информисању Републике Србије, новинар није дужан да открије податке у вези са извором информације, осим ако се подаци односе на кривично дјело, односно учиниоца кривичног дјела за које је запријеђена казна затвора најмање пет година. У чл. 21, ст. 3 Закона о медијима Црне Горе, новинар и друга лица која се, у току прикупљања, уредничке обраде или објављивања програмског садржаја, упознају са информацијама које би могле да укажу на идентитет извора, нису дужна законодавној, судској или извршној власти или било ком другом физичком или правном лицу открити извор информације који жели остати непознат.

Члан 10 Конвенције у принципу штити новинаре од присиле или наредбе да откривају своје изворе. У пресуди *Goodwin против Уједињеног Краљевства*,³⁶ подносиоцу се телефоном обратила особа која му је дала информације о финансијским проблемима компаније *Tetra Ltd*. Информације су потицале из повјерљивог пословног плана који је, како је изгледало, био украден. Подносилац је инсистирао на томе да није знао да су информације биле из украденог или повјерљивог документа. *Tetra* је тражила налог о забрани објављивања информација из тог плана. Виши суд је то одобрио. Након издавања налога, виши суд је подносиоцу наложио да открије идентитет извора. У погледу налога да открије извор, Суд је сматрао: „Заштита новинарских извора један је од основних услова за слободу штампе, што се одражава и

³⁶ Извјештаји о пресудама и одлукама 1996-ИИ, 27. март 1996, стр. 500 и 502, ст. 39 и 45.

у законима и у професионалним кодексима понашања у једном броју држава чланица, и како је потврђено у неколико међународних инструмената о новинарској слободи.³⁷ Без такве заштите могло би доћи до одвраћања извора од пружања помоћи новинарима у информисању јавности о питањима од јавног интереса. Резултат би био поткопавање улоге стражара јавности, а могућност штампе да даје тачне и поуздане информације могла би трпјети негативне посљедице. С обзиром на значај заштите новинарских избора за слободу штампе у демократском друштву, као и на потенцијално онеспособљавајући ефекат који налог за обзнањивање извора има по уживање те слободе, таква мјера не може бити компатибилна са чланом 10 Конвенције, осим ако није оправдана преовладавајућим захтјевима јавног интереса.“

У овом случају, Суд је закључио да: „Сходно томе, Суд закључује да и налог којим се од подносиоца тражи да открије свој извор, и новчана казна која му је изречена јер је одбио да то уради, представљају кршење његовог права на слободу изражавања по члану 10“.

Према чл. 10, ст. 2 ЗЗКРС-а, право на неоткривање идентитета повјерљивог извора односи се на свако друго физичко лице које учествује у поступку у складу са овим законом, а које као резултат свог професионалног односа са новинаром или другим лицем из става 1, чл. 10 сазна идентитет повјерљивог извора информације. Кодексом за штампу у БиХ, у чл. 13, ст. 1 предвиђено је да новинари, када год је то могуће, треба да се ослањају на отворене, идентификоване изворе информација. Овакви извори треба да буду претпостављени анонимним изворима, чије поштење и тачност јавност не може да оцијени. Новинари, међутим, имају обавезу да штите идентитет оних који дају информације у повјерењу, без обзира на то да ли су те личности изричито захтијевале повјерљивост.³⁸

На крају, важно је поменути како се заштитити од клевете када се јавно изражавање одвија путем интернета, поготово ако не можемо да идентификујемо аутора тог изражавања. Према Закону о електронском пословању Републике Српске³⁹ и Закону о електронском прав-

³⁷ Види, између осталог, Резолуцију о новинарској слободи и људским правима, усвојену на 4. министарској конференцији о политици мас-медиа (Праг, 7–8. децембар 1994) и Резолуцију о повјерљивости новинарских извора, коју је усвојио Европски парламент, 18. јануар 1994, Званична публикација Европских заједница бр. Ц 44/34.

³⁸ Кодекс за штампу у Босни и Херцеговини, <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/kodeks%20za%20pisane%20%20stampane%20medije.pdf>, 3. јануар 2014.

³⁹ Закон о електронском пословању Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 59/09, чл. 14–18.

ном и пословном промету БиХ,⁴⁰ говори се о генералном ослобађању од одговорности лица – преносника, давалаца услуга информационог друштва. У пракси, то подразумијева препоставку неодговорности власника портала, блогова, сајтова, друштвених мрежа и генерално свих техничких облика информационог преносника у односу на садржај у чијем креирању нису учествовали. Међутим, на основу чл. 18 Закона о електронском пословању Републике Српске, приликом пружања услуге информационог друштва давалац услуга није обавезан да прегледа податке које је похранио, пренио или учинио доступнима, односно испитује околности које би упућивале на незаконито дјеловање корисника, али ће давалац услуга морати на основу одговарајућег судског акта, односно управног акта, предочити све податке на основу којих се може предузети откривање или гоњење починиоца кривичних дјела, односно заштита права трећих лица. Према чл. 28, ст. 2 Закона о електронском правном и пословном промету БиХ, даваоци услуга, дужни су, на основу одговарајућег акта за то законски овлашћеног суда, доставити овом суду све информације помоћу којих се корисници њихових услуга, с којима су закључили споразуме о преношењу или похрањивању информација, могу истраживати, с циљем спречавања, истраживања, расвјетљавања или процесуирања судски кажњивог дјела. Извори клевете на интернету најчешће су ауторски текстови, коментари, форуми, садржаји који се објављују путем друштвених мрежа, *real-time* комуникација, аудио-визуелни материјал и електронска пошта.

Судска пракса о овом питању је оскудна. Тако, у предмету број АП-3073/07, од 11. фебруара 2010. године, Уставни суд БиХ доноси одлуку о допустивости у којој се као недопуштена одбацује апелација поднесена против пресуде Апелационог суда Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине и пресуде Основног суда Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, због тога што је очито неутемељена. Пресудом Основног суда, број: Мал. 107/05 од 23. марта 2007. године, обавезан је другоапелант да тужиоцу исплати износ од 1.700,00 КМ на име накнаде нематеријалне штете због повреде части и угледа са законском затезном каматом и износ од 450,50 КМ на име накнаде трошкова поступка, те да о свом трошку, на својим интернет страницама, објави увод и изреку пресуде. У образложењу првостепене пресуде наводи се да је неистинита тврдња, по основу вјештачења вјештака неуропсихијатра, код тужиоца изазвала појачану анексиозност са снижењем прага за фрустрације и губитак концентрације, што је код тужиоца узроковало душевне болове, те му је досудио наведени износ који је сразмјеран

⁴⁰ Закон о електронском правном и пословном промету БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 88/07, чл. 23–29.

претрпљеним душевним боловима. Спорни текст је потписан од стране туженог у својству директора института. Рјешавајући по жалби тужених, Апелациони суд је потврдио првостепену пресуду.⁴¹

4. НАКНАДА ШТЕТЕ

Према ЗЗКРС-у, право на накнаду штете за клевету признаје се како физичким, тако и правним лицима.⁴² Према чл. 155 ЗОО-а, штета је умањење нечије имовине (обична штета) и спречавање њеног повећања (измакла корист), као и наношење другог физичког или психичког бола или страха (нематеријална штета). У ЗОО-у⁴³ је предвиђена правична новчана накнада нематеријалне штете за претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица као и за страх, ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава, независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству.⁴⁴ У чл. 199 ЗОО-а предвиђа се и неновчана накнада нематеријалне штете. У случају повреде права личности суд може наредити, на трошак штетника, објављивање пресуде, односно исправке, или наредити да штетник повуче изјаву којом је повреда учињена, или што друго чиме се може остварити сврха која се постиже накнадом.⁴⁵

Према чл. 4 ЗЗКРС-а, овај закон се примјењује на све тужбе за накнаду штете, уколико су поднесене поводом незаконите повреде угледа изазване изношењем или проношењем нечег неистинитог, без обзира на врсту тужбе. Јавним органима није дозвољено да подносе тужбе за клевету. Јавни службеници могу да поднесу тужбу само у лич-

⁴¹ С. Рајчевић, *Заштита од клевете у Босни и Херцеговини са освртом на cyberspace*, <http://srdjanrajcevic.com/zastita-od-klevete-u-bosni-i-hercegovini-sa-osvrptom-na-cyberspace/>, 3. јануар 2014.

⁴² Овдје је потреба нагласити да се ради о вануговорној одговорности за штету, јер су у ЗОО-у предвиђена различита рјешења када је у питању уговорна и вануговорна одговорност за штету, а нарочито када је у питању застарјелост потраживања ове двије врсте накнаде штете.

⁴³ ЗОО, чл. 200, ст. 1.

⁴⁴ Упор. чл. 1100 ЗООХ-а. Исто рјешење као и у нашем ЗОО-у, прихваћено је у чл. 189 ЗООМ-а и чл. 179 ОЗС-а.

⁴⁵ Према чл. 198 ЗОО-а: „Ко другог повриједи част као и ко износи или преноси неистините наводе о прошлости, о знању, о способности другог лица, или о чему другоме, а зна или би морао знати да су неистинити, и тиме му проузрокује материјалну штету, дужан је накнадити је. Али, не одговара за проузроковану штету онај ко учини неистинито саопштење о другоме не знајући да је оно неистинито, ако је он или онај коме је саопштење учинио имао је у томе озбиљног интереса.“

ном својству. Према схватању појединих аутора, ова одредба збуњује јер ови органи и немају страначку способност.⁴⁶

Накнада штете врши се искључиво са намјером накнаде штете нанесене угледу оштећеног, а та накнада мора бити пропорционална проузрокованој штети. При утврђивању накнаде штете, суд узима у обзир све околности случаја, нарочито укључујући све предузете мјере да би се ублажила проузрокована штета, као што су: објављивање исправке, опозивање изјаве или извињење, чињеницу да ли је штетник стекао новчану корист учињеним изношењем или проношењем изражавања, или чињеницу да би износ додијелене штете могао имати за последицу велике материјалне потешкоће или банкрот штетника.⁴⁷ При томе, суд не може донијети мјере о забрани или ограничавању изношења или проношења изражавања прије првог објављивања тог изражавања.⁴⁸ Привремене судске мјере о забрани проношења изражавања или забрани даљег проношења могу бити одређене само када оштећени може учинити сасвим вјероватним да је изражавање изазвало штету оштећеном и да ће оштећени трпити непоправљиву штету као резултат проношења или даљњег проношења изражавања. Стална судска мјера о забрани проношења изражавања или забрани даљег проношења може се примјењивати само на посебно изражавање/изражавања, односно изражавања за које је утврђено да су незаконита, као и на посебно лице/лица за које је утврђено да је одговорно за изношење или проношење изражавања.⁴⁹ У предмету *RTBF v. Belgium*, Европски суд је донио одлуку да привремена забрана емитовања емисије под називом „У име закона“, коју је мјесечно емитовао овај јавни сервис, представља кршење члана 10 Европске конвенције о заштити људских права и слобода, односно да представља недопуштено мијешање јавних власти у подносиочево право на слободу изражавања.⁵⁰

Занимљиво је питање кумулације захтјева за неновчану и новчану накнаду нематеријалне штете. У теорији су присутна два мишљења: једно, по којој је кумулација могућа,⁵¹ и друго, које не признаје такву могућност.⁵² У погледу овог питања, на заједничкој сједници Савезног суда, врховних судова република и аутономних покрајина и Вр-

⁴⁶ С. Милић, 164.

⁴⁷ ЗЗКРС, чл. 11, ст. 1.

⁴⁸ ЗЗКРС, чл. 11, ст. 2.

⁴⁹ ЗЗКРС, чл. 11, ст. 3.

⁵⁰ *RTBF v. Belgium* – 50084/06 *Judgment*, 29. 3. 2011. А. Кадрић, 10.

⁵¹ Ј. Салма, *Облигационо право*, Нови Сад 2004, 628.

⁵² Б. Благојевић, В. Круљ, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд 1983, 738.

ховног војног суда, одржаној 15. и 16. октобра 1986. године, усвојен је закључак који гласи: „Кад је оштећени због повреде права личности (угледа, части, слободе и других права личности) трпио душевне болове, суд му, поред санкције из члана 199 Закона о облигационим односима, може досудити и правичну накнаду када због околности случаја само на тај начин може дати оштећеном пуну сатисфакцију у складу са циљем коме накнада нематеријалне штете служи.“⁵³

Иако правни системи већег броја земаља допуштају новчану накнаду нематеријалне штете само код одговорности по основу кривице, наш ЗОО не наводи кривицу као фактор који утиче на одмјеравање накнаде, иако су наши судови раније досуђивали накнаду нематеријалне штете само у случају кривице учиниоца, па су касније заузеле став да је основ одговорности небитан.⁵⁴ Кривица се узима у обзир као критеријум за редукацију већ утврђене штете, па се, сходно чл. 205 Закона о облигационим односима, одредбе о подијеленој одговорности и снижењу накнаде које важе за материјалну штету примјењују и на нематеријалну штету.⁵⁵ Овдје се поставља занимљиво питање које се односи на право правних лица да траже новчану накнаду нематеријалне штете у случају претрпљених душевних болова због повреде пословног угледа.⁵⁶

Према правном схватању Врховног суда Србије утврђеном на сједници Грађанског одјељења Врховног суда Србије, 5. фебруара

⁵³ М. Дедијер, „Неновчана и новчана накнада нематеријалне штете“, *Правни живот* 9-10/1992, 1481; С. Перовић, Д. Стојановић, *Коментар Закона о облигационим односима*, књига I, Београд 1980, 598.

⁵⁴ Италијанско и аргентинско право захтијевају да је учинилац штете извршио кривично дјело. Према чл. 49, ст. 1 Швајцарског законика о облигацијама: „Ко претрпи штету у својим личним интересима може захтијевати, у случају кривице штетника, накнаду штете, и, осим тога, суму новца на име накнаде моралне штете када је то оправдано с обзиром с обзиром на нарочиту тежину претрпљене штете и кривице штетника.“ – Ј. Радишић, *Облигационо право, Општи дио*, Београд 2004, 282.

⁵⁵ С. Перовић, Д. Стојановић, 603; Љ. Милошевић, *Облигационо право*, друго допуњено и измењено издање, Београд 1972, 145.

⁵⁶ Вид.: „Поведа доброг пословног угледа тужиоца сама по себи не може довести до новчане накнаде на име нематеријалне штете, зато што се последице те повреде не манифестују у једном од правно признатих видова нематеријалне штете. Из повреде пословне репутације правног лица може проистећи само имовинска штета у смислу пољубаног угледа који треба повратити одговарајућим средствима грађанско-правне заштите.“ – Одлука Врховног суда Србије, Прев. 127/97 (1-98). Нав. према: Д. Вељковић, *Приручник, Правни ставови у привредним споровима Врховног суда Србије и Савезног суда од 1994. до 2001. године*, Београд 2002, 133; „Због повреде пословног и друштвеног угледа правног лица, оно има право само на накнаду материјалне, а не и нематеријалне штете.“ – Врховни суд Републике Црне Горе, Рев. 343/97 од 25. 12. 1998. године. Нав. према: Т. Крсмановић, *Актуелна судска пракса из облигационих односа*, Београд 2000, 274.

2001. године: „У судској пракси постоје различите одлуке о томе да ли правно лице има право на накнаду нематеријалне штете због повреде пословног угледа, па се показује потребним заузимање правног става о томе. Правно лице нема право на правичну новчану накнаду нематеријалне штете због повреде пословног угледа, јер то није законом призната штета“.⁵⁷ Према чл. 207 Закона о облигационим односима Црне Горе, правним лицима је признато право на правичну новчану накнаду за повреду угледа и права личности, независно од накнаде имовинске штете.⁵⁸

У вези са новчаном сатисфакцијом, важно је нагласити да је судска пракса формирала новчани праг у Федерацији БиХ који најчешће не прелази износ од 6000,00 КМ, иако је у пракси било случајева када су досуђивани и двоструко или троструко већи износи, посебно на почетку формирања судске праксе. С друге стране, износ суме у тужбеном захтјеву често је несразмјерно висок и понекад досеже и до милион конвертибилних марака. Специфичност судова у Федерацији БиХ је у томе што се приликом одлучивања о постојању душевних болова увијек консултује вјештак медицинске струке из области неуропсихијатрије, који има задатак да након обављеног прегледа са испитаником, сачини налаз у којем ће изнијети своје мишљење о томе да ли је испитаник трпио душевне болове као посљедицу објављивања чланка у којем је оклеветан, колико дана су ти болови трајали и који је био њихов интензитет. С друге стране, судови у Републици Српској и Брчко Дистрикту одавно не консултују вјештаке и свој суд доносе на основу слободне оцјене.⁵⁹

Рок за подношење тужбе, у смислу ЗЗКРС-а, је три мјесеца од дана када је тужилац сазнао или могао сазнати за изражавање и идентитет особе која је проузроковала штету и ни у ком случају се не може продужити након једне године, од дана када је изражавање изнесено трећем лицу.⁶⁰ Ако тужилац умре након почетка, али прије окончања

⁵⁷ *Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Тридесет година примене Закона о облигационим односима у судској пракси* бр. 3/2008.

⁵⁸ Вид. чл. 207, ст. 3 ЗООЦГ-а, који гласи: „За повреду угледа и права личности правног лица суд ће, ако процијени да то тежина повреде и околности случаја оправдавају, досудити му правичну новчану накнаду, независно од имовинске штете.“ То право правним лицима признаје и ЗООХ, у чл. 1100, ст. 3 и ОЗС у чл. 183, с тим да је у чл. 132 овог закона наведено да нематеријалну штету чини, поред физичких и психичких болова и страха, повреда угледа правног лица.

⁵⁹ А. Кадрић, 8.

⁶⁰ ЗЗКРС, чл. 12, ст. 1. Према чл. 85 ЗЈИРС-а, тужба за накнаду штете подноси се у року од шест мјесеци од дана објављивања информације, док је чл. 23 Закона о медијима Хрватске предвиђен субјективни рок од три мјесеца од дана сазнања за објаву информације којом је штета проузрокована.

поступка, његов насљедник првог степена може да настави поступак у име умрлог, ако се насљедник обрати суду у року од три мјесеца од дана смрти тужиоца и изјави да жели да настави поступак.⁶¹ Ово рјешење је много правичније у односу на оно из Закона о облигационим односима из чл. 204. Када се изражавање односи на преминулу особу, насљедник првог реда те особе може поднијети тужбу у смислу овог закона ако изражавање проузрокује штету и његовом личном угледу.⁶²

Према ЗОО-у, потраживање накнаде нематеријалне штете прелази на насљеднике само ако је признато правноснажном одлуком или писменим споразумом.⁶³ Под истим условима, то потраживање може бити предмет уступања, пребијања и принудног извршења.⁶⁴ Према мишљењу професора Антића, ово рјешење ЗОО-а је лоше и треба се вратити рјешењу које је прихваћено у Скици за законик о облигацијама и уговорима.⁶⁵ У чл. 1105 Закона о обвезним односима Републике Хрватске ово питање је ријешено на сљедећи начин: „1. Тражбина накнаде неимовинске штете прелази на насљеднике само ако је оштећеник поднио захтјев или тужбу. 2. Уз исте претпоставке та тражбина може бити предмет уступа, пријебоја или оврхе.“⁶⁶

5. ЗАКЉУЧАК

У Босни и Херцеговини постоје три закона која регулишу област клевете, два на нивоу ентитета и један у Брчко Дистрикту. Најраније од свих земаља у региону, у Босни и Херцеговини је већ 1999. године извршена декриминализација клевете, брисањем овог кривичног дјела из ентитетских кривичних закона. На сличан начин, поступиле су и

⁶¹ ЗЗКРС, чл. 12. ст. 2.

⁶² ЗЗКРС, чл. 5, ст. 4.

⁶³ ЗОО, чл. 204, ст. 1. „Право на тражење накнаде неимовинске штете због болова, страха, унакажености и телесног оштећења је лично право оштећеног, те не прелази на његове насљеднике, уколико накнада те штете није досуђена оштећеном за његовог живота правноснажном пресудом.“ Врховни суд Војводине, ГЖ. 758/69. – Нав. према: Т. Крсмановић, 256.

⁶⁴ ЗОО, чл. 204, ст. 2. У Скици за законик о облигацијама и уговорима, ово питање је регулисано на другачији начин „1. Право на накнаду неимовинске штете не може се другоме уступити, изузев ако је уговором признато, или је о њему поведен спор. 2. Под истим условима ово право прелази на насљеднике.“ – Вид. М. Константиновић, *Облигације и уговори, Скица за законик о облигацијама и уговорима*, Београд 1996, чл. 164.

⁶⁵ О. Антић, *Облигационо право*, Београд 2012, 526–528.

⁶⁶ М. Драгичевић, „Новчана накнада нематеријалне штете“, *Зборник Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву* бр. 5/2009, 279–294.

неке од бивших југословенских република, са изузетком Хрватске, Словеније и Македоније, гдје је клевета још увијек кривично дјело. Закон о заштити од клевете је *lex specialis* у односу на ЗОО, Закон о парничном поступку и Закон о извршном поступку. Овај закон се примјењује на све тужбе за накнаду штете уколико су поднесене поводом незаконите повреде угледа изазване изношењем или проношењем нечег неистинитог, без обзира на врсту тужбе. Овим законом уређују се прихватљива ограничења слободе изражавања у погледу грађанске одговорности за штету нанесену угледу физичког или правног лица изношењем или проношењем нечег неистинитог.

Приликом примјене Закона о заштити од клевете у судској пракси поставило се низ питања на која смо у раду покушали да дамо одговор. С обзиром на супсидијарну примјену ЗОО-а, поставља се питање да ли се правним лицима може признати новчана накнада нематеријалне штете за претрпљене душевне болове због повреде пословног угледа. У судској пракси правним лицима није био признат овај вид накнаде нематеријалне штете, али би се све недоумице поводом овог питања могле ријешити измјенама ЗОО-а, као што су то учиниле Црна Гора, Словенија и Хрватска, те признале правним лицима новчану накнаду нематеријалне штете. Што се тиче одговорности за клевету, предвиђа се да свако пословно способно лице које проузрокује штету угледу физичког или правног лица изношењем или проношењем изражавања нечег неистинитог, идентификујући то лице трећем лицу, одговорно је за клевету, ако је то лице проузроковало штету у својству аутора, уредника или издавача изражавања, или у својству лица које је на неки други начин ефикасно контролисало садржај тог изражавања, као и правно лице које је објавило изражавање. Оно што је позитивно у ЗЗКРС-у, је да новинар који је добио информацију од повјерљивог извора није дужан саопштити извор информације. Затим, у неким државама претходно је потребно тражити исправку, па тек онда новчану накнаду нематеријалне штете, док по некима, ово се не јавља као претходни услов, већ ће се о њему водити рачуна приликом одмјеравања накнаде штете.

Што се тиче рокова за подношење тужбе за накнаду штете, они су краћи у односу на оне из ЗОО-а. Рок за подношење тужбе у смислу ЗЗКРС-а је три мјесеца од дана када је тужилац сазнао или могао сазнати за изражавање и идентитет особе која је проузроковала штету и ни у ком случају се не може продужити након једне године, од дана када је изражавање изнесено трећем лицу. Ако тужилац умре након почетка али прије окончања поступка, његов наслједник првог степена може да настави поступак у име умрлог, ако се наслједник обрати суду у року од три мјесеца од дана смрти тужиоца и изјави да жели да

настави поступак. Сматрамо, да је ово рјешење много боље од оног из чл. 204, ст. 1 ЗОО-а, према коме потраживање накнаде нематеријалне штете прелази на наследице само ако је признато правноснажном одлуком или писменим споразумом.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, Оливер, *Облигационо право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд 2012;
2. *Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Тридесет година примене Закона о облигационим односима у судској пракси* 3/2008;
3. Благојевић, Борислав, Круљ, Врлета, *Коментар Закона о облигационим односима*, Савремена администрација, Београд 1983;
4. Вељковић, Драгослав, *Приручник, Правни ставови у привредним споровима Врховног суда Србије и Савезног суда од 1994. до 2001. године*, Београд 2002;
5. Дедијер, Милован, „Неновчана и новчана накнада нематеријалне штете“, *Правни живот* 9-10/1992;
6. Драгичевић, Милица, „Новчана накнада нематеријалне штете“, *Зборник Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву* 5/2009;
7. Dutertre, Gilles, *Изводи из судске праксе, Европски суд за људска права*, Вијеће Европе, Сарајево 2002, http://www.coe.ba/pdf/Kljucni_izvodi_Gilles_Dutertre.pdf;
8. Кадрић, Амела, *Медијски спорови у БиХ: Десет година судске праксе у споровима за заштиту од клевете*, Фондација центар за јавно право, http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Amela_Kadric4.pdf;
9. Константиновић, Михаило, *Облигације и уговори, Скица за законик о облигацијама и уговорима*, Службени лист СРЈ, Београд 1996;
10. Крсмановић, Томислав, *Актуелна судска пракса из облигационих односа*, Пословни биро, Београд 2000;
11. Милић, Синиша, *Поступак заштите од клевете у Босни и Херцеговини*, магистарски рад одбрањен на Правном факултету у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2012;
12. Noorlander, P., „Најбоља пракса обезбјеђења примјене стандарда из праксе Европског суда за људска права у домаћем правном поретку“, *Реформа одговорности за клевету и увреду, Како обезбиједити примјену стандарда из праксе Европског суда за људска права у домаћем правном поретком*, Акција за људска права, Подгорица 2010, http://89.188.32.41/download/east_ref_odgov_za_klevetu_i_uvredu.pdf;

13. Перовић, Слободан, Стојановић, Драгољуб, *Коментар Закона о облигационим односима*, књига I, Културни центар – Правни факултет, Горњи Милановац – Крагујевац 1980;
14. Радишић, Јаков, *Облигационо право, Општи део*, Номос, Београд 2004;
15. Рајчевић, Срђан, *Заштита од клевете у Босни и Херцеговини са освртом на cyberspace*, <http://srdjanrajcevic.com/zastita-od-klevete-u-bosni-i-hercegovini-sa-osvrtom-na-cyberspace/>;
16. Салма, Жежеф, *Облигационо право*, Центар за издавачку делатност Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад 2004;
17. Harland, Christopher, Roche, Ralph, Strauss, Ekkehard, *Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourg*, Граfičар promet, Sarajevo 2003.

Правни прописи

1. Кодекс за штампу Босне и Херцеговине, <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/kodeks%20za%20pisane%20%20stampane%20medije.pdf>;
2. Закон о заштити од клевете, *Службени лист ФБиХ*, бр. 19/03 и 73/05;
3. Закон о заштити од клевете, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 14/03;
4. Закон о заштити од клевете, *Службени гласник РС*, бр. 37/01;
5. Кривични законик Црне Горе, *Службени лист Црне Горе*, бр. 32/11;
6. Кривични законик Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09, 111/09 и 121/12.
7. Закон о јавном информисању Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, 43/03, 61/05, 71/09 и 89/10 – одлука Уставног суда и 41/11 – одлука Уставног суда;
8. Законом о медијима, *Narodne novine R. Hrvatske*, бр. 59/04, 84/11 и 81/13;
9. Закон о medijih, *Uradni list R. Slovenije*, бр. 35/01, 60/06, 110/06 и 47/12;
10. Закон о медијима, *Службени лист Црне Горе*, бр. 51/02;
11. Закон за облигационите односе, *Службен весник на Р. Македонија*, бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09 и 161/09;
12. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, *Службени гласник РС*, бр. 21/92, 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04;
13. Obligacijski zakon Republike Slovenije, *Uradni list R. Slovenije*, бр. 83/01, 32/04, 28/06 и 40/07;
14. Закон о obveznim odnosima Hrvatske, *Narodne novine R. Hrvatske*, бр. 35/05 и 41/08;
15. Закон о облигационим односима, *Службени лист Црне Горе*, бр. 47/08;

16. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03;
17. Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07 и 49/09 и 61/13;
18. Закон о извршном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 29/10, 57/12 и 67/13;
19. Закон о електронском пословању Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 59/09;
20. Закону о електронском правном и пословном промету БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 88/07.

Senior Assistant Milica Panić, LL.M.

Faculty of Law, University of East Sarajevo

PROTECTION AGAINST DEFAMATION

Summary

In this paper we will discuss some general issues relating to the Law on Protection against Defamation, which applies to all claims for damages, if they are filed for unlawful damage to reputation caused by making or disseminating untrue facts, regardless of the type of claim. The subject of discussion will be the provisions of this Act relating to the limitation of freedom of expression, liability for defamation, exemptions from liability, protecting confidential sources, compensation for damage, limitation periods and the relation of this law to other laws. In this paper we will use positive-historical and comparative method. Special attention will be paid to solutions that are accepted in comparative law. The aim of our study was, therefore, to compare legal solutions in some countries in terms of protection against defamation. In the course of writing this paper we considered both solutions adopted in the legislation and doctrine, as well as case law.

Key words: *Law on Protection against Defamation; Freedom of expression; Damage.*